
Владимир Кривошејев

ОСЛОБОЂЕЊЕ ПАЛЕЖА 1804. ГОДИНЕ

У првим годинама 19. века Ваљевска нахија је представљала важан центар организовања предустаничких активности усмерених против узурпаторске дахијске управе над Смедеревским санџаком. У овде започетим активностима водећу улогу су имали нахијски обор-кнез Алекса Ненадовић и архимандрит манастира Боговађа Хаци Рувим Нешковић, али, после њиховог погубљења у сечи кнезова, почетком 1804. године, припремљени канали организовања устанка у северозападним деловима санџака су привремено прекинути. Међутим, како је још Стојан Новаковић приметити, они нису били једини и „изненада и другачије је плануо устанак”¹. У даљим догађањима водећу улогу су преузеле личности из централне Шумадије, па се и прва борбена дејства ту одигравају. У почетку су то биле акције освете и самоодбране: нападани су и пљачкани ханови, убијани усамљени Турци... Међутим ове прве акције су пре имале карактер спонтаног деловања „слободних стрелаца” или већ постојећих хајдучких дружина, него организованих војних акција². Почетак организованог отпора а истовремено и почетак Првог српског устанка, научна историографија препознаје у догађајима који су проистекли из скупа одржаног у Орашцу, у Марићевића јаругама. Ту се 14. фебруара 1804³. године окупило више стотина људи изабравши Карађорђа за вођу планираних војних активности. Следећих десетак дана је протекло у настојањима за ширење устаничке мреже и нападима на турске ханове и мање војне јединице. Право ватрено крштење се одиграло 24. фебруара, код Дрлупа, где су се устаници сукобили са турском војном формацијом предвођеном дахијом Аганлијом.

-
- 1 С. Новаковић, Устанак на дахије, Београд 1904, 63; видети и: Р. Љушић, Вожд Карађорђе 1, Смедеревска паланка 1993, 58.
  - 2 О тим активностима видети: Р. Љушић, наведено дело, 65-66.
  - 3 Сви датуми наведени у овом раду су по новом, грегоријанском календару, изузев на местима где су паралелно датуми наведени по оба календара.

После ширења вести о догађајима у централијој Шумадији пламен устанка се пренео даље, на друге области, али, прво, на територију Ваљевске нахије. На Бранковачком вису је 27. фебруара одржан скуп локалних народних старешина, који је означио и почетак устанка на овом тлу.

Овакав, наведен и у научној историографији општеприхваћен ток догађаја са почетка устанка, могао би се довести у питање евентуалном синтезом заснованом првенствено на једној историографској чињеници која није непозната и у литератури је често навођена. Та чињеница директно указује на реалну могућност ранијег организованог војног деловања на територији Ваљевске нахије, доводећи истовремено у питање и примат централне Шумадије у почецима организовања. На основу једног историјског извора, о коме ће у даљем тексту бити више речи, Миленко Вукићевић је почетком овога века написао да су устаници из Ваљевске нахије већ 21. фебруара заузели Палеж, касабу у северном, посавском делу Посавотамнавске кнежевине Ваљевске нахије⁴. Касније су, директно са извора, или што је чешће, од Вукићевића, многи аутори преузимали ову информацију и она је прихваћена као позитивна историографска чињеница⁵. Међутим указивање поверења тој чињеници са собом носи низ отворених питања на која се треба посебно осврнути, јер могу да укажу на другачији след догађања од оног општепознатог, у основним цртама изложеног на почетку овога рада:

У време док се у устаничком центру, у Шумадији, српске снаге предвођене Карађорђем тек организују, уз мање чарке са Турцима, три дана пре њиховог правога ватреног крштења на Дрлупима, а шест дана пре првог окупљања становника Ваљевске нахије на Бранковачком вису, у ваљевској Посавини је већ постојала нека српска јединица довољно организована и јака да освоји једну турску касабу, која тако постаје прво несеоско насеље очишћено од Турака у Првом устанку.

По свему судећи, чињеница о ослобађању Палежа 21. фебруара 1804. год., под условом да је тачна, могла би да укаже на другачије токове почетног организовања устанка. Све то захтева много више од пуког

---

4 М. Вукићевић, Карађорђе II, Београд 1986. Палеж је данашњи Обреновац.

5 Заузимање Палежа 21. фебруара 1804. године се помиње у многим историографским радовима. У Историји српског народа (књ. V-1, Београд 1981, 28) Владимир Стојанчевић је написао: „Знатне снаге устаника најпре су 9/21. фебруара нападе и заузеле Палеж...”, док је једну деценију касније написавши само: „Посавци су 21. фебруара ослободили Палеж”, Радош Љушић (наведено дело, 83) избегао да било којом речју коментарише њихову бројност, чиме је индиректно изказао неповерење према до тада навођеним чињеницама, али је ипак вест о ослобођењу прихватио. Списак аутора који су више или мање изказали поверење према овој чињеници је много дужи. Неки ће бити и поменути у даљем тексту. Овде бих само напоменуо да се на том списку налази и аутор ове расправе који је једном приликом написао: „Већ 21. фебруара, после акција о којима се врло мало зна, ослобођен је Палеж, што је била прва ослобођена варошица у целој Србији” (В. Кривошејев, Ваљевска нахија у I и II српском устанку, Муселимов конак, водич и каталог музејске поставке, Ваљево 1995, 12). Управо из трагања за одговором на питање: зашто се о тим акцијама мало зна, настала је ова расправа.

фактографског бележења, какво углавном срећемо у литератури која помиње тај догађај. Међутим ову чињеницу о првој акцији ширих размера покушао је да разради само један аутор, и то следећим речима:

„Разумљиво је што су Посавци били орнији за борбу против дахија него они у средишњем делу простране Ваљевске нахије. Изразити ратари више су глобљени него сељаци у брдовитим крајевима, а Палеж је био суседан Београду одакле се ваљала страховлада. Поред тога, само преко Саве, на пушкомет, налазила се држава хришћанских владара, где живот није био угрожен отимањем од закона и терором одозго. Устаници су заузели (9/21. фебруара) Палеж”... „Ослобођење Палежа је знатно олакшало дотур муниције и других потреба рата из Срема у Ваљевску нахију”⁶.

И овај, овакав, усамљени покушај синтезе базиран је само на односима унутар Ваљевске нахије и не обазире се на евентуални шири значај и промене које би та чињеница могла да изазове у усвојеним представама почетног организовања устанка. Наведено тумачење је остало усамљени пример објашњења те чињенице, коју су сви аутори само преносили, без анализе, али и без критике⁷.

Како смо већ видели, податак о ослобађању Палежа улази у литературу као позитиван историграфски факат после појављивања Вукићевићеве двотомне књиге о Карађорђу. У њој пише: „Осим тога што је Петар Ерић из Звечке био убио некаквог Турчина чамцију, *изгледа* (подвукао В. К.) да је он с Исаилом Лазићем, попом Леонтијем и другим Посавцима, одмах после избора Карађорђевог ударио на Палеж, данас Обреновац, истерао Турке оданде и освојио га. Роткирх вели: да је Палеж освојен 9 (21) фебруара”⁸. У напомени, која се односи на овај цитат Вукићевић је, осврћући се на извор који користи, забележио и следеће: „Ово је једина белешка о заузимању Палежа. Роткирх на поменутом месту вели: „DIE SERBIER, BEREITS AVF 3000 MANN VERSTARKT, HATTEN INDES AM 21. FEBRUAR DIE PALANKA PALEX EROBERT”⁹.

6 Б. Храбак, Ваљевци у почетним годинама Првог српског устанка, Гласник Историјског архива Ваљево 30, Ваљево 1996, 9.

7 Један од ретких, који је изказао ограничено поверење према овом податку је Александар Лома (Ваљевски крај у I II српском устанку, Подринско-колубарски регион, Шабац 1982, 95), мада је његова сумња уперена према бројности освајача, а не према самом чину освајања.

8 Вукићевић, наведено дело, 38.

9 Исто, 614. Како видимо, Вукићевићев извор тврди да је 3000 Срба заузело Палеж. Али очигледно је да му Вукићевић није изказао неограничено поверење, и чак је ушао у извесне компилације података из „једине белешке о освајању Палежа” са другим подацима везаних за Посавину у првим данима устанка, знаним из неких познатијих извора. У основном делу текста он се оградил донекле речју „изгледа” и ту није пренео информацију о броју ослободилаца. То чини у напомени, цитирајући извор, и напомињући да је то „једина белешка о заузимању Палежа”. Занимљив је још један вид неповерења које је Вукићевић изказао према свом извору, али који се из његове књиге не може уочити, већ само консултовањем извора. Наиме, пишући о освајању Палежа, он је у потпуности избегао да помене контекст из извора у ком се та чињеница помиње (о том контексту ће у даљем тексту бити више речи) и уместо њега ослобађање Палежа повезао са деловањем помињаних: Ерића (сиц! Јерића) попа Леонтија и Исаила Лазића, чија имена се уопште не срећу у „јединој белешци о

Значи, по информацијама које од свог извора преузима Вукићевић, Палеж је 21. фебруара освојила устаничка јединица која броји 3000 људи. Већ ова бројка даје велике разлоге да се тим информацијама не поклони пуно поверење, будући да ће месец дана касније Ваљево као нахијски центар опседати и освојити много мањи број устаника из Ваљевске нахије, која је, опет, неколико година раније, за потребе Хаци Мустафа-паше обезбеђивала 1800 бораца¹⁰. Према томе, Посавина као део једне од три ваљевске кнежевине није могла да сакупи ни близу наведеног броја. Наравно, преувеличана бројка не мора аутоматски да услови априорно одбацивање могућности стварног ослобађања Палежа 21. фебруара, али треба да укаже на неопходну опрезност и иницира нову критику Вукићевићевог извора.

Већ смо видели да Миленко Вукићевић као аутора изворног текста у ком се налази податак о освајању Палежа, именује извесног Роткирха. То је фелдмаршал-лајтнант Ј. П. Роткирх, а његов текст на који се Вукићевић позива је чланак под насловом: „ GESCИHTICTE DER EREIGNISSE IN DER JAHREN 1804 – 1812” „штампану у бечком часопису” „OESTERR MILLIT ZEITSCHRIFT” у броју од 12. I 1821. године. Тај чланака је преведен на српски језик и под насловом „*Историја прикљученија у Србији от год 1804 – 12*” у наставцима објављиван у Летопису Матице српске, у свескама 4, 5, 6 и 7 за 1826. и 8, 11-12 за 1827. и 28. годину. Међутим питање ауторства овога текста довело је до забуне која дуго није била разјашњена. Роткирх је био уредник помињаног аустријског војног часописа и њему је, из данас тешко објашњивих разлога, неоправдано приписивано ауторство поменутог чланка. Прави аутор је Геден Маретић.

Барон Маретић је од 1810. до 1812. године активно радио на аустријско-српској граници у својству високог аустријског обавештајног официра. После потписивања Букурешког мира, чији је 8. члан предвиђао завршетак сукоба Срба и Турака, он је написао рад под пуним насловом „Српска револуција – о Србији од склапања мира у Свиштову 1791. до букурешког мира 1812”. Овај његов рад је, истина непотпун, штампан у поменутом аустријском часопису, а затим преведен на српски и објављен у Летопису. И на једном и на другом месту као аутор је, незнано зашто, наведен Роткирх. Истину о ауторству разоткрио је један век касније Никола Радојчић, а Маретићево дело је у интегралној верзији преведено на српски и у виду некритички приређеног издања објављено 1987. године¹¹.

ослобађању Палежа”, али их други извор везује за неке друге активности у Посавини на почетку устанка (реч је о Мемоарима Проте Матеје Ненадовића, али и о томе ће у даљем тексту бити више речи).

10 Прота Матеја Ненадовић, Мемоари, Београд, Рад, 1980, 114.

11 Геден Ернест Маретић, Историја српске револуције 1804-183, Београд, 1987; о забуну око ауторства овога дела видети у предговору овог издања (аутор Роман Мулић). Користимо ову прилику да најискреније захвалимо др Боривоју Маринковићу, професору Филозофског факултета у Новом Саду на несебичној помоћи у проналажењу података о наводном Роткирховом раду.

Историографско дело Гедеоиа Ернеста Маретића настало је у великој мери на основу његових војно-обавештајних активности на граници. Као обавештајни официр, он је током 1810-12. године добијао различите информације о догађањима у Србији. До неких је могао доћи директно, а до неких из друге или треће руке. Поред званичних извештаја, логично је претпоставити да су прикупљане и прослеђиване и најразноврсније гласине каквих у смутним ратним временима, свакако, није било мало. Да се претпоставити да је један обавештајни официр у свом професионалном раду морао имати извесни критички однос према таквим информацијама, које су биле актуелне. Истовремено, наступајући као историограф, у времену када су научна начела историографске методологије још недефинисана и неразвијена, ставио је себи у задатак да опише и раније догађаје, од пре његовог доласка на границу. Са тим циљем је користио раније званичне обавештајне извештаје, али их је употпуњавао и различитим гласинама или вишемање поузданим, односно непоузданим причама. У такве спадају и оне о нејасним збивањима са почетка 1804. године. Ту се прецизна и исправна фактографија, уочена у опису догађаја код којих је аустријска страна имала активну улогу, често смењује са непрецизним и понекад зачуђујуће нетачним описима догађаја из унутрашњости, у које аустријска обавештајна служба није имала директан увид. Такав је случај и са епизодом из Маретићевог дела у оквиру које се помиње и ослобађање Палежа, где аутор неке важне догађаје са почетка устанка, који су се поуздано одиграли на тлу централно-шумадијских нахија преноси, и то у доста измењеном контексту, на територију Ваљевске нахије:

Гедеоин Маретић је писао да је Карађорђе пре устанка живео у селу Каменица у Ваљевској нахији, где је био кнез. Из тога краја је био и Станоје Главаш. Њих двојица су у каменичкој механи 15. фебруара убили неке Турке харачлије и потом кренули да беже у Босну. Успут су, наишавши на још неке одбегле Србе, одустали од првобитне намере и, запаливши један турски хан на планини Иван (?), решили да се упусте у борбу. Упутили су се долином Колубаре, прикупљајући успут нове устанике, тако да је њихов број нарастао на 3000. Њихова прва акција је била ослобађање Палежа 21. фебруара, да би потом кренули ка селу Сремчици где су се сукобили са турском јединицом коју је предводио дахија Аганлија¹².

Како се може видети, Маретићеве информације о првим устаничким данима а у оквиру којих се налази и податак о ослобађању Палежа, у потпуној су супротности са оним општепознатим, прихваћеним и изворно вишеструко потврђеним¹³. На њихову непоузданост први је скренуо пажњу још Вук Карацић по читању чланка објављеног под

12 Маретић, наведено дело, 38-39.

13 Видети уводни део овога текста. Ради упоређивања видети најстарији и најновији строго научно заснован, квалитетан рад о времену првог устанка: Вукићевић, наведено дело, 1-15 и Љушић, наведено дело, 67-85.

Роткимховим именом у Летопису Матице српске. У једном писму упућеном Георгију Магарашевићу, уреднику, Летописа, Вук је написао: „Историјом прикљученија Србије (наслов из Летописа; нап. В. К.) Ви без невоље овај народ наш изван Србије варате, а код оног у Србији цијелој историји рода љуцког цијену убијате”¹⁴.

Наравно, све чињенице које доноси Маретић, као што не треба а приори прихватити, не треба ни унапред одбацити, будући да у општим погрешним интерпретацијама може имати и појединих зрна истине, каква се, на пример, назире у вези са поменутиим бојем код Сремчице, који у ствари представља рефлексију боја код Дрлупа. Зато сваки податак морамо претходно упоредити са информацијама из других историјских извора. Није само реч о старом, класичном ставу позитивиста да се све чињенице из једног историјског извора не смеју прихватити без потврде у другим изворима, већ пре свега о реалној и јасно уочљивој ауторској непоузданости, код неких чињеница, док су многе друге вишеструко потврђене из извора насталих у време и на месту догађања. Зато је неопходно сваки факат, понаособ критички обрадити. Тако се мора прићи и податку о ослобођењу Палежа 21. фебруара 1804. године. Неопходно је проверити има ли те чињенице, или информације која се са тим податком може довести у везу у другим историјским изворима. Није ли можда Палеж заиста војно освојен 21. фебруара, али на неки други начин него што то описује Маретић, као што је већ претпоставио и презентирао, али нажалост без научног апарата, Миленко Вукићевић?

Већ смо видели да Вукићевић није поклатио пуно поверење Роткирховом/Маретићевом изказу, већ је само прихватио чињеницу да је Палеж ослобођен 21. фебруара, одбацујући у извору наведен ток догађаја који је довео до ослобађања и уместо њега изнео претпоставку (а не тврдњу, због оног „изгледа”) да би то могло бити резултат неке из извора непознате акције попа Леонтија, Петра Јерића и Исаила Лазића, које као организаторе устанка у Посавини помиње Прота Матеја у својим Мемоарима. Ова претпоставка би морала бити проверена кроз анализе осталих историјских извора који говоре о том времену. Нажалост, никаквог помена о ослобођењу Палежа, ни на који начин, у њима нисмо успели да нађемо, али зато постоје сведочења о другим догађајима у Посавини на почетку устанка, кроз које се индиректно може проверити Маретићева тврдња.

Историјски извор који најдетаљније описује организовање устанка на тлу ваљевске Посавине су Мемоари Проте Матеје. По Протином сећању ту није било никаквог организовања ни војничког деловања до 29. фебруара 1804. године, када се после скупа на Бранковачком вису (27. фебруара) он, преко Посавине, упутио преко Саве у Хабзбуршку монархију да тражи војну помоћ. У Забрежју се Прота, 29. фебруара, састао са Петром Јерићем, попом Леонтијем и Исаилом Лазићем. Сазнао је да је

---

14 Маретић, наведено дело, 10 (предговор Романа Мулића)

Јерић, некадашњи учесник фрајкора под командом сада посеченог Алексе Ненадовића, самоиницијативно убио неког Турчина, чамцију, али никакву постојећу војну организованост Прота није ту затекао, осим изражене спремности да се освете посечени кнезови. Зато је Посавце обавестио о договорима са скупа на Бранковачком вису, и остављајући их да се организују, прешао преко Саве. Сутрадан, 1. марта, када се вратио из Земуна, у Забрежју га је чекало 300 наоружаних људи. Одатле су се упутили ка Грабовцу, где им се придружило још 200 устаника, а потом ка Љубинићу. Њихова претходница („брзокоњци“) су ту стигли раније и запалили турски хан. Са доласком главнине Љубинић је постао привремени логор овог, другог језгра војске Ваљевске нахије, док се прво језгро окупљало испред Ваљева¹⁵.

Како видимо, по сећању Проте Матеје, активног учесника тих догађаја, окупљање устаника у Посавини је почело тек после 29. фебруара, осам дана после наводног ослобађања Палежа, које Прота ни једном речју није поменуо, и које, по описаном следу догађаја, делује нереално.

Поред Проте, ни Вук Карацић не помиње, нити на било који начин индиректно указује, на могућност ослобођења Палежа. У вези с догађајима у Посавини, Вук је писао само о некаквим „ваљевским хајдуцима“ који су на Дубоком код Палежа у заседи чекали Фочич Мехмед-агу да после сече кнезова туда прође, из Шапца за Београд, али дахија је, знајући за заседу, уместо копном у Београд кренуо Савом¹⁶.

Као ни у списима Проте Матеје и Вука Карацића ни у другим историјским изворима који су нам били на располагању¹⁷, нисмо успели да нађемо потврду за Маретићеву тврдњу да је Палеж ослобођен 21. фебруара (или било ког другог дана) уз помоћ оружане силе. Та чињеница, Протин релативно детаљан опис догађања у Посавини у ком се освајање Палежа не помиње, као и утврђена непоузданост многих Маретићевих информација представљају довољне основе да се податку о војном заузимању Палежа 21. фебруара не поклони поверење, бар док се не нађе неки други, поузданији извор који би то потврдио.

По свему овде изнетом, податак о ослобађању Палежа 21. фебруара 1804. године, који се може наћи у многим историографским радовима који разматрају проблематику почетног организовања Првог српског

---

15 Мемоари, 124-130.

16 Вук Карацић, Прва година српског војевања на даије, Даница за 1828, Београд, Просвета, 1969, 331. И Прота Матеја помиње Фочичев пут Савом, али као узрок не наводи никакве хајдучке заседе већ пише: „Кад чује (Фочич; нап В. К.) да Црног Ђорђија послани Турци нису могли погубити не смеде преко ваљевске нахије прећи, куд су се људи много били узрујали због исечених кнезова, него седне на чамац и низ Саву у Београд побегне“; Мемоари, 123.

17 Казивања о Првом српском устанку (приредила Драгана Самарцић), Београд 1980; Први српски устанак – акта и писма на српском језику (приредио Радослав Перовић), Београд 1977; Прота Матеја Ненадовић – акта и писма (приредио Велибор Савић); Карађорђе – документи (приредио Велибор Савић); Грађа бечких архива о Првом српском устанку (приредио Славко Гавриловић).

устанка, представља само једну заблуду заживелу у литератури. Њени корени се налазе у непоузданом делу Ернеста Гедеона Маретића који помиње ослобађање Палежа у контексту једне крајње искривљене презентације првих борбених дејстава устаничких јединица под директном Карађорђевој командом. Дошавши до тог извора, Миленко Вукићевић је одбацио целу причу која претходи ослобођењу Палежа, али је чињеницу о самом ослобођењу, из нама данас тешко докучивих разлога, прихватио и хипотетички довео у везу са деловањем личности које су, по Мемоарима Проте Матеје Ненадовића, активно учествовале у организовању устанка у ваљевској Посавини. Ова конструкција постављена на крајње непоузданој чињеници и једној ничим потврђеној претпоставци везаној за њу, заживела је у литератури као тврдња да су велике устаничке снаге из Посавине ослободиле 21. фебруара Палеж, мада, по свему судећи, није научно заснована.

Ако се на основу свега до сада наведеног чињеница о оружаном и организованом ослобађању Палежа 21. фебруара 1804. године не може више узимати у разматрање као поуздана, мора се поставити питање када и на који начин се ова турска касаба нашла у српским рукама. Нажалост, како смо већ видели, поуздани историјски извори о томе не пружају никакве информације. Стога је свако поуздано закључивање немогуће, али се може извести једна хипотеза.

Само ћутање историјских извора би могло да представља индицију за претпоставку да је до преласка Палежа у српске руке дошло тихо и неприметно, без драматичних потреса какве би изазвали оружани сукоби. На то указује и један детаљ који се може наћи у литератури али, нажалост, без навођења извора из којих је преузет, тако да је остало непознато, да ли је реч о историографској чињеници заснованој на извору или само претпоставци старог историка. Наиме, Константин Ненадовић је још у другој половини прошлога века, описујући стање у Ваљевској нахији после сече кнезова, када се народ почео комешати, али још не и оружаном организовати, написао следеће: „Турци у ваљевском округу када то виде поплаше се и побегну из села и варошица, као с Уба и Палежа, које у Босну, које у градове, а из Ваљева испрате Турци жене и децу у Босну преко Дрине, а сами ратници остану”¹⁸.

По информацијама које нам даје Константин Ненадовић, Турци су Палеж сами напустили, поступајући слично својим сународницима који су без борбе, из сигурносних разлога, напустили Уб. Из наведеног цитата би се могло закључити да је то морало бити пре ослобођења Ваљева (20/21. март). Прецизнију хронолошку одредницу, због ћутања извора о томе, не можемо пронаћи, али се, наравно уз оградe, може претпоставити да је то било у исто, или блиско време када је напуштен и Уб. По подацима из Протиних Мемоара Турци су Уб напустили 25. или 26. фебруара, будући да је управо то бекство иницирало помињани

---

18 К. Ненадовић, Живот и дело Карађорђа Петровића и његових војвода и јунака I, Беч 1883, 72.

скуп на Бранковачком вису 27. фебруара. Прота пише да после паљења хана у Орашцу и почетка организовања јединица по Шумадији „чује то Пореч Алија, муселим ваљевски, узме ваљевске Турке, оде на Уб-касабу, крене све Убљане (Турке) и жене и децу у Ваљево посели и падне на конак код Грмића у Бабиној Луци. Ја видим те ватре и познајем да бегају”¹⁹.

Хипотетички се може дозволити могућност да се слично догодило и у Палежу. Вероватно је предустаничко врење проузроковано незадовољством народа због сече кнезова уплашило Турке у касаби и они су, у немогућности да организују одбрану, напустили касабу и склонили се на сигурније место, у Ваљево или, што би било реалније, иза зидина оближње београдске тврђаве. На ово би могла да их примора не само „узрујаност народа због посечених кнезова” коју помиње Прота²⁰, већ можда и неке конкретније акције, као убиство Турчина чамције²¹ или можда окупљање „ваљевских хајдука код Дубоког”²². Наравно, не сме се одбацити могућност да се то напуштање Палежа одиграло 21. фебруара, што је дало повода Маретићу да и ту чињеницу укључи у своје конструкције кроз које неретко представља реалне догађаје, али на искривљен и непоуздан начин.

Резиме

Већ скоро цео век у српској историографској литератури се износи чињеница о ослобађању Палежа (данашњег Обреновца) 21. фебруара 1804. године. Прихватањем те чињенице могло би се доћи до закључка да су се прве војне акције већег обима одигравале управо на тлу ваљевске нахије, што је у супротности са сазнањима која, на основу већег броја различитих историјских извора имамо о почетним токовима првог српског устанка, а супротно је и подацима које у својим Мемоарима даје Прота Матеја Ненадовић када описује организовање устаника у ваљевској нахији и Посавини као њеном делу у ком се налазио Палеж.

Да би се потврдила или пак негирала ова одавно прихваћена чињеница неопходно је поново извршити критику историјског извора на ком се она заснива, а реч је о опису Ернеста Гедена Маретића под називом „Српска револуција”.

Овај опис, информационо веома драгоцен у оним сегментима када се заснива на директним извештајима са терена обилује и бројним грешкама у презентацији чињеница за које аутор и његови извори нису имали директан увид. У такве чињенице спада и онај сегмент у оквиру кога се помиње ослобађање Палежа 21. фебруара 1804. године.

---

19 Мемоари, 123.

20 Видети напомену 16.

21 Мемоари, 125.

22 Вук, наведено дело, 331.

Фактографија везана за почетак устанка, а коју нам износи Маретић, у потпуној је супротности са чињеницама које познајемо из већег броја других, далеко поузданијих извора. Стога се податак о оружаном ослобађању Палежа 21. фебруара 1804. године мора одбацити као непоуздан, јер се заснива на Маретићевим заблудама до којих је дошло мешањем догађаја, територија и личности. Ипак се не сме одбацити могућност да је реченог датума, или неког њему блиског, Палеж заиста испражњен од Турака, али до тога је могло доћи само неоружаним путем.

Summary

For almost one century in Serbian historiographic documents the fact about the liberation of Palež (current Obrenovac) on February 21st 1804. has been mentioned. By accepting that fact one could come to the conclusion that the first military actions of great volume took part exactly on the soil of Valjevo district, what is in contrast to the knowledges which, on the basis of a big number of various historical sources, we have about the original courses of the First Serbian uprising. It is also in contrast to the data given by Prota Mateja Nenadović in his „Memoirs” when he described the organizing of the rebels in Valjevo district and Posavina as its parts where Palež was situated.

In order to prove or deny this long ago accepted fact it is necessary to criticize again the historical source it is based on. We think about the text of Ernest Gedeon Maretić named „Serbianrevolution”.

This text, very precious concerning information in those segments where it is based on direct reports from the field, is full of numerous mistakes in presentation of facts the author and his sources did not have a direct insight into. Such facts include also that segment where the liberation of Palež on February 21st 1804. was mentioned.

Factography connected with the beginning of the uprising, presented by Maretić, is completely in opposition to the facts we know from a large number of other, much more reliable sources. So, the datum about the armed liberation of Palež on February 21st 1804. must be refused as unreliable as it is based on miscarriages of Maretić which were caused by mixing of events, territories and persons. Nevertheless, we must not reject the possibility that on the mentioned day, or some close to it, Palež was really emptied by the Turks, but it could have been done only by armed actions.